

Kaupan liiton lausunto Hankintalain uudistuksesta 11.3.2025

Lausunto työryhmämietinnöstä hallituksen esitykseksi hankintalain, erityisalojen hankintalain sekä rikosrekisterilain 6 b §:n muuttamiseksi

Lausuntopyyntönumeron diaarinumero: VN/4099/2024

Lausuntopalvelu.fi:ssä annettava lausunto, linkki lausuntopyyntöön:

<https://www.lausuntopalvelu.fi/FI/Proposal/Participation?proposalId=ace05d59-c8e0-41c3-acbb-1c87e4cd1a23>

Mitä mieltä olette esityksen yleisistä tavoitteista ja päämääristä? Saavutetaanko esityksellä hallitusohjelman yleiset tavoitteet säästöistä ja kilpailun lisäämisestä?

Kaupan liitto katsoo, että tavoitteet toteutuvat osittain, mutta jatkotyötä tarvitaan. Kilpailua julkisissa hankinnoissa parannetaan lisäämällä hankintaprosessien avoimuutta ja tehokkuutta. Poikkeuksena sidosyksikköjen omistussuosiin ehdotetut muutokset, joilla lienee esityksen suurin suora vaikutus markkinoiden avaamiseen. Huoltovarmuuden lisääminen lain tavoitepykälään on edistysaskel edistää ekologisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävien hankintojen tekemistä, mutta ei yksin vastaa tavoitteisiin, vaan vaatisi tuekseen pykälätason muutoksia.

Saavutukset riippuvat myös uudistuksen toimeenpanosta, mihin tarvitaan koordinoitua (esim. Hankinta-Suomi / valtionhallinto), yhteisiä tulkintoja ja ohjeita. Muuten jokainen hankintayksikkö tulkitsee muutoksia omalla tavallaan. Yhteisten tulkintojen linjaaminen on erittäin tärkeitä tarjoajien puolelle.

Sidosyksiköille ei esityksen perusteella tule velvollisuutta tuotantotapa-analyysin tekemiselle. Hallitusohjelmakirjaus sidosyksikköhankeiden kokonaistaloudellisen edullisuuden vertailtavuudesta markkinaehtoihin vaihtoehtoihin ei vielä toteudu tällä esityksellä.

Hallitusohjelman tavoitteiden, kuten julkisen talouden säästöjen ja kilpailun lisääntymisen, saavuttaminen edellyttää lainsäädännön muutosten lisäksi hankintayksiköiden aktiivista toimintaa. Tämä tarkoittaa vuoropuhelun lisäämistä markkinatoimijoiden kanssa, tarjousten määrän kasvattamista ja tukipalveluhankintojen kilpailuttamista yksityisiltä markkinoilta sen sijaan, että käytettäisiin tehottomiksi todettuja inhouse-yhtiöitä.

Hankintojen valmistelu

Kuinka hyvin hankintalain 65, 75, 124 ja 125 §:iä koskeva esitys edistää markkinakartoituksen käyttöä ja hankinnan huolellista valmistelua?

Esitetyillä muutoksilla korostetaan huolellista valmistelua. Muutosten tulisi kuitenkin olla velvoittavampia ja koskea suurempaa osaa hankintoja uusien tarjoajien saamiseksi markkinoille. Markkinoiden tuntemuksen tulisi olla lähtökohta kaikille hankinnoille. Markkinakartoituksen pakollisuudelle esitetty 10 miljoonan soveltamisraja jättää huomattavan osan hankinnoista soveltamisen ulkopuolelle.

Markkinatuntemusta ei välttämättä saavuteta liian määrämuotoisella tai byrokraattisella menettelyllä. Esitämme 65§:n muuttamista muotoon ”markkinakartoitus- ja vuoropuhelu”, mikä olisi pakollinen osa kaikissa kansalliset kynnysarvot ylittävissä hankinnoissa.

75 §:n muutos tehostaa hankintojen jakamista osiin. Tämä lisännee hankintayksiköiden kannusteita suunnitella ja perustella hankinta huolella. Katsomme, että jatkovalmistelussa soveltaminen tulisi ulottaa kaikkiin kansallisen hankintarajan ylittäviin hankintoihin.

Koska valitusoikeus osiin jakamattomuuspäätöksestä on uusi, on ennakoitavuuden ja hankintaprosessin sujuvuuden vuoksi tärkeää selkeyttää, missä tilanteissa ja kenelle syntyy oikeus muutoksenhakuun asianosaisena.

125 §:n säädös hankintamenettelyn keskeyttämisestä yhden tarjouksen tapauksissa kannustaa huolelliseen hankinnan valmisteluun. Poikkeuksia uudelleenkilpailutusvelvollisuuteen tulee tarkentaa tekemällä edellä kuvattu muutos 65 §:ään. Korotettu kynnys poikkeamiseen kannustaa markkinavuoropuhelun käyttämiseen, lisää tietoa ja parhaimmillaan toisi uusia ensitarjoajia estämällä säännöksen kiertämisen vain summaarisella markkinakartoituksella.

Uutta hankintamenettelyä ei lisäksi tarvitse toteuttaa, jos hankintamenettelyssä on saatu tarjouksia useammalta tarjoajalta, mutta tarjouksia arvioitaessa jäljelle jää vain yksi tarjouskilpailun ehtojen mukainen tarjous. Pykälän perusteluja tulisi tältä osin tarkentaa siten, että tarjouskilpailun ehtojen tasapuolisuuteen ja syrjimättömyyteen tulisi tällöin kiinnittää erityistä huomiota. Mikäli on epäilystä, että kohteen määrittely asettaa tarjoajat epätasa-arvoiseen asemaan, tulee tilannetta tulkita kuin tarjouksia olisi tullut vain yksi.

124 § hankintamenettelyä koskeva kertomus on kannatettava, mutta 10 miljoonan raja hankintatapavalinnan kuvaamiseksi on liian korkea. Huolellisen valmistelun ansiosta kuvauksen ei voida olettaa lisäävän olennaisesti hallinnollista taakkaa osana kertomusta. Hankintaprosessin laadullisiin parannuksiin asetettavat velvollisuudet eivät ole sidottuja tiukkoihin kriteereihin, jolloin on tärkeää, ettei näitä vaatimuksia kierretä summaarisella ja vain muodollisella valmistelulla. Jatko-valmistelussa tulisikin kiinnittää huomioita valvontaresursseihin.

Sidosyksiköiden käytön rajoittaminen

Mitä mieltä olette esityksessä ehdotetusta sidosyksiköiden vähimmäisomistusta koskevasta vaatimuksesta?

Kaupan liitto pitää yleisesti kannatettavana, että hankintalain muutoksella edistetään kilpailua julkisissa hankinnoissa. Poikkeuksia voidaan kuitenkin tehdä perustelluista syistä. Sidosyksikköjä koskevasta vähimmäisomistusosuudesta säättämisen osalta Kaupan liiton huolena on muutoksen vaikutukset jätetoimialalle.

Tuottajat eli elinkeinoelämä ja kunnat ovat sopineet yhteistyöstä pakkausjätteiden kiinteistökohtaisesta erilliskeräyksestä, mikä takaa kustannustehokkaan tavan keräyksen ja kierrätyksen järjestämiseen. Sidosyksiköitä koskevan muutoksen toteuttaminen ehdotuksen mukaisesti lisäisi epävarmuutta yhteistyön jatkuvuudelle ja

saattaisi välillisesti aiheuttaa myös lisäkustannuksia pakkauksia käyttävälle elinkeinoelämälle, joista kaupan ala on suurin tuottajavastuun kustannusten maksaja.

Kuten mietinnön ympäristövaikutusten arviointia koskevassa kappaleessa 4.2.3 todetaan, alueilla tehtävät kuntien jäteyhtiöiden ja jätehuoltoviranomaisten uudelleenjärjestäytymistoimenpiteet saattaisivat viivästyttää kunnilta jätelaissa edellytetyjä toimenpiteitä erilliskeräysveloitteiden ja kierrätysasteen täytäntöön panemiseksi. Muutos saattaisi myös hidastaa jätehuollon systemaattista kehittämistä sekä erilliskeräystä ja kierrätystä edistävien ohjauskeinojen käyttöönottoa nykyisen jätehuoltojärjestelmän hajautuessa entisestään. Kaupan liitto pitää tätä huolestuttavana, koska Suomella on vaikeuksia saavuttaa Euroopan unionin jäsenmaita sitovat muovipakkausten ja yhdyskuntajätteen kierrätysasteet vuosiin 2025 ja 2030 mennessä.

Minkälaisia vaikutuksia esitetyllä sidosyksiköiden omistuksen vähimmäisvaatimuksella on

Markkinoita tervehdyttävä vaikutus, sillä omistusosuusrajoitus ohjaa sidosyksiköiden omistajapohjaa selkeämmäksi ja vähentää tilannetta, jossa hankintalain kiertämiseksi tehdään muodollisia järjestelyjä. Tämä voi pitkällä aikavälillä johtaa siihen, että markkinoille syntyy uusia liiketoimintamahdollisuuksia, kun aiemmin kilpailuttamatta hankittuja palveluja avautuu markkinaehtoiseen kilpailuun.

Avoimuusilmoituksilla lisätään myös tietoa markkinoista, minkä voidaan myös olettaa avaavan kilpailua ja parantavan tietopohjaa markkinoista. Hankintayksikkö voi todentaa, onko sen toimintaa vastaavaa liiketoimintaa markkinoilla. Laissa on siis jo keino vähentää jälkikäteisiä valituksia ja hankinnan oikeudellisia riskejä kevyellä menetelmällä ja lyhyellä määräajalla.

Minkälaisia taloudellisia tai muita hyötyjä seuraisi

Kilpailu kasvaa ja markkinat tervehtyvät. Hinnat määräytyvät enemmän markkinaehtoisesti.

Minkälaiset poikkeukset olisivat tarkoituksenmukaisia

Vrt. edellä jätehuollosta todettu.

Turvallisuus ja huoltovarmuus

Huoltovarmuuden huomioiminen hankintaprosessissa on tärkeä ja perusteltu linjaus.

Tehokas huoltovarmuus ei synny suljetuilla rakenteilla, vaan hyödyntämällä kilpailukykyistä ja monipuolista yritys kenttää. Näin varmistetaan, että sekä kotimaiset että kansainväliset markkinat voivat osallistua hankintoihin ja edistää Suomen huoltovarmuutta kustannustehokkaasti ja innovatiivisesti.

Rikosrekisteriotteen pakollisuudesta luopuminen

Kannatettava esitys, pakollisuudesta luopuminen vähentää hallinnollista taakkaa. Pidämme kuitenkin ensisijaisen tärkeänä, että harmaata taloutta torjutaan jatkossakin tehokkaasti, riippumatta siitä, millä menettelytavalla pakolliset poissulkemisperusteet todennetaan.

Hankintojen ilmoittaminen

Mitkä ovat näkemyksenne hankintojen ilmoittamista koskeviin muutoksiin? Lisäävätkö ehdotetut muutokset hankintojen avoimuutta tarkoituksenmukaisella tavalla?

Kaikki avoimuutta ja julkisuutta lisäävät toimet ovat kannatettavia.

Muut huomiot